نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۶۳، زمستان ۱۴۰۰

بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در ایران (مطالعه موردی: دریاچه‌های استان فارس)

دریافت مقاله: ۹۶/۳/۲۳ **پذیرش نهایی**: ۹۸/۵/۲

صفحات: ۲۱۶-۱۹۳

علی اکبر عنابستانی: استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران[1].

Email: anabestani@um.ac.ir

مهدی معصومی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

Email: mahdi.masomi65@gmail.com

چکیده

هدف تحقیق حاضر ارزیابی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در ایران می‌باشد. این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی- تحلیلی انجام شده است. در این راستا برای جمع‌آوری داده‌ها طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در قالب پرسشنامه کارشناسان گردشگری(از دیدگاه ۲۰ نفر از اساتید و کارشناسان سازمان‌های مرتبط با گردشگری) و مطالعات میدانی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش AHP فازی، ANP و روش تحلیل رتبه‌ای خاکستری GRA استفاده شده است. یافته‌های تحقیق موید آن است که: بر اساس نتایج حاصل از مقایسه زوجی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای با استفاده از روش‌های AHP فازی و ANP از نظر کارشناسان گردشگری معیار وجود جاذبه‌ها به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۴۷ در مدل AHP فازی و ۰/۲۴۶ در مدل ANP و معیار عوامل زیرساختی با وزن ۰/۲۲۹ در مدل AHP فازی و ۰/۲۳۴ در مدل ANP دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند. در نهایت با هدف رتبه-بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در روستاهای پیرامون دریاچه‌ها، با استفاده از تکنیک GRA، مشخص گردید که روستاهای دوبنه و دشت ارژن شرایط بهتری از سایر روستاها دارند و روستاهای قشم قاوی و عرب فامور در پایین‌ترین سطح توسعه گردشگری دریاچه‌ای قرار گرفته‌اند.

کلید واژگان: گردشگری دریاچه‌ای، عوامل محیطی، عوامل زیرساختی، وجود جاذبه، عوامل اقتصادی، استان‌فارس

---

۱. **نویسنده مسئول:** مشهد، دانشگاه فردسی ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]

[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

مقدمه

اصولاً توسعه اقتصادی در هر کشوری نیازمند سرمایه گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است و بدون سرمایه گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی، نمی‌توان انتظارگسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت(شاکری و سلیمی، ۱۳۸۵: ۹۵). در این راستا یکی از راهبردهای که برای تقویت نواحی محروم و دارای قابلیت توسعه مطرح شده است، توسعه و گسترش گردشگری در مناطقی است که دارای پتانسیل‌های لازم برای توسعه گردشگری هستند. از طرف دیگر رشد و گسترش شهرنشینی و نیاز جوامع شهرنشین به بازدید از جاذبه‌های طبیعی، سبب سرازیر شدن خیل عظیمی از جمعیت شهرنشین به نواحی و مکان‌های دارای جاذبه‌های گردشگری شده است. در این راستا افزایش استفاده از وسایل حمل و نقل خصوصی نیز در تسریع بخشیدن به این جابجایی نقش غیر قابل انکاری داشته است. این جابجایی عظیم جمعیت می-تواند منافع عظیمی را برای جوامع میزبان به همراه داشته باشد(تقوایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۹). با توجه به این که هفتاد درصد از عرصه‌های طبیعی کشور در اختیار روستاییان قرار دارد، از این‌جا می‌توان به اهمیت مناطق روستایی در بهره‌برداری از فعالیت‌های اکوتوریستی پی برد، واقعیت این است که سفر میلیون‌ها اکوتوریست که ممکن است به دنبال دیدار گیاهان، جانوران و یا انجام بررسی‌های اکولوژیکی، مطالعات زمین‌شناسی، معدن و مشابه آن باشند، آثار اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی فراوانی را می‌تواند از خود به‌جای گذارد که ایجاد اشتغال و توسعه روستایی از آثار مهم آن است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). برآورد شده است که گردشگری طبیعی تقریباً ۲۷ درصد سفرهای بین‌المللی را شامل می‌شود و وقتی به صورت مناسب مدیریت شود می‌تواند اشتغال محلی و فرصت‌های توسعه بومی ایجاد کند و نیز منجر به حفظ محیط طبیعی گردد(گیتنجی[1]، ۲۰۰۶: ۹). در دهه‌های اخیر گردشگری طبیعت مبنا و از جمله گردشگری دریاچه‌ای و ساحلی رشد قابل توجهی داشته و مزایای اقتصادی فراوانی را برای جوامع میزبان به همراه آورده است. سواحل دریاها و دریاچه‌ها با توجه به نزدیکی به کانون‌های جمعیتی، اقلیم مناسب و دسترسی آسان در ایام تعطیلات به‌خصوص در فصل تابستان می‌توانند گردشگران بسیاری را به خود جذب کنند. در نظر گرفتن تنوع کیفی طبقات اجتماعی در این گونه گردشگری و مهیا نمودن زمینه فعالیت‌های تفریحی مربوط می‌تواند بهره‌برداری منابع ساحلی را به سطح بالایی برساند(پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۰: ۵۴). امروزه اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی خود به دانش مستقلی تبدیل شده است، کشور ایران از لحاظ جهان‌گردی یکی از ده کشور اول جهان محسوب می‌شود(ولی الهی و مقصودی مهربانی، ۱۳۸۹: ۲). کشور ایران با ۱۶۴/۸ میلیون هکتار مساحت و برخورداری از طبیعت هزار رنگی شامل جنگل‌های انبوه، ماسه‌زارهای طلایی، رشته‌کوه‌های پردامنه پیچ در پیچ، باتلاق‌های اسرار آمیز، دریاچه نمک، مراتع سرسبز و حوضچه‌های چشمه کوهستانی، زیستگاه گونه‌های گیاهی و جانوری بسیاری است که به تبع نمونه‌های جهانی، به‌دست آوردن آمار دقیقی از آن‌ها غیرممکن است(فاضل‌نیا و نعیم‌آبادی، ۱۳۸۹: ۳). بنابراین می‌توان گفت کشور ایران به‌خاطر موقعیت خاص جغرافیایی خود، قابلیت‌های چشم‌گیری در زمینه طبیعت-گردی و سایر انواع گردشگری و از جمله گردشگری دریاچه‌ای دارد(حافظ نیا و رمضانی دارابی، ۱۳۸۲: ۴۹). بدون شک بهره‌برداری از این موقعیت نیازمند ایجاد فضای مساعدی است که در فضای جامع و فراگیر قابل

[1] - Githinji

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

بهره‌برداری است. یکی از راه‌کارهایی که برای گسترش صنعت فوق می‌تواند مفید واقع شود، شناسایی هرچه بهتر توانمندی‌ها و قابلیت‌های نقاط مستعد و برنامه‌ریزی دقیق جهت امکان‌سنجی این مناطق به لحاظ توان جذب گردشگری می‌باشد. ارزیابی قابلیت‌های مزبور به گونه علمی همراه با رعایت مسائل زیست‌محیطی ضرورت دنیای امروز است. بر همین اساس، نیاز وافری به‌منظور توسعه و مدیریت صنعت گردشگری احساس می‌شود و همچنین برای تداوم و توسعه آن مشارکت امری ضروری می‌باشد(فاضل نیا و هدایتی، ۱۳۸۹: ۱۴۷). همان‌طور که گفته شد درصد عمده‌ای از گردشگری متکی بر طبیعت می‌باشد و بخش عمده‌ای از این فعالیت در سطح جهان در حال حاضر در دریاچه‌ها متمرکز شده است. گردشگری دریاچه‌ای به‌عنوان یکی از سریع‌ترین نواحی در حال گردشگری به شمار می‌رود و هر ساله پذیرای میلیون‌ها نفر گردشگر می‌باشد(فاضل‌نیا و نعیم‌آبادی، ۱۳۸۹: ۳). در این راستا در استان فارس به دلیل تنوع اقلیمی و ساختارهای جغرافیای طبیعی، فضاهای جالب توجه و منحصر به‌فردی برای استفاده‌های گردشگری به‌وجود آمده است، صدها چشمه طبیعی، دریاچه، تالاب، ارتفاعات متعدد با قابلیت استفاده تفریحی و ورزش‌های کوهستانی، مجموعه عناصر به‌هم پیوسته جذاب و دیدنی را در این استان به نمایش می‌گذارد. بر همین اساس توسعه گردشگری دریاچه‌ای از یک طرف با فراهم آوردن فرصت‌های جدید اشتغال برای مردم منطقه وسیله‌ای است که به منطقه حیاطی دوباره می‌دهد و موجب توسعه این منطقه می‌شود(معصومی جشنی، ۱۳۹۳: ۱۴). در این میان استان فارس علی رغم برخورداری از ظرفیت تبدیل شدن به یک منطقه نمونه گردشگری دریاچه‌ای در سطح ملی و بین-المللی، ضعف مدیریتی، فقدان ثبات در مدیریت گردشگری دریاچه‌ای در منطقه و نامناسب بودن زیرساخت-های محیطی و کالبدی را به عنوان موانع اساسی در جهت رسیدن به این هدف در مقابل خود دارد؛ در واقع با توجه به تعدد دریاچه‌ها در استان فارس و قابلیت‌ها و پتانسیل بالای دریاچه‌های استان در زمینه توسعه گردشگری دریاچه‌ای در این مناطق آنچنان که باید گردشگری دریاچه‌ای در این مناطق رواج و توسعه پیدا نکرده است و براساس پژوهش‌های انجام شده در رابطه با گردشگری در استان فارس، جذابیت‌های دریاچه‌ای و تالاب نسبت به سایر جذابیت‌ها در وضعیت ضعیفی قرار گرفته است. بر این اساس با توجه به پتانسیل و قابلیت‌های بالای دریاچه‌ها در زمینه گردشگری می‌توان طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های تفریحی و گذران اوقات فراغت را در فصول مختلف سال در اطراف دریاچه‌ها انجام داد که با این کار می‌توان فرصت‌های جدید اشتغال برای مردم منطقه(مناطق روستایی پیرامون دریاچه‌ها) ایجاد و به این مناطق حیاتی دوباره بخشید و موجب توسعه آن‌ها شد. در این راستا تحقیق حاضر با رویکردی توصیفی- تحلیلی به بررسی و شناخت عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در استان فارس می‌پردازد.

یافته‌های فاضل‌نیا و نعیم‌آبادی (۱۳۸۹) و قاسمی و حاتمی‌نژاد (۱۳۹۱)، نشان داد علاوه بر عوامل طبیعی عواملی مانند نبود زیرساخت‌های مناسب و امکانات اقامتی و نبود امکانات رفاهی برای مسافران و گردشگران وجود دارد. احدنژاد و همکاران (۱۳۹۱) و پاشازاده و خداکرمی (۱۳۹۱)، در بررسی گردشگری دریاچه شورابیل اردبیل معتقدند که با وجود پتانسیل بالای دریاچه در توسعه گردشگری، با یک سری محدودیت‌های روبه‌رو است و نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از قابلیت‌ها و توانمندی‌های آن می‌باشد. فاضل نیا و همکاران(۱۳۹۲)، در پژوهشی به ارزیابی و بررسی تأثیر میزان موفقیت

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

تالاب‌های استان فارس در توسعه اکوتوریسم منطقه با استفاده از مدل تاپسیس پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که: تالاب پریشان در رتبه اول، تالاب کمجان در رتبه دوم و بختگان در رتبه سوم قرار می‌گیرند. غفوری و همکاران (۱۳۹۲)، در بررسی عوامل موثر در توسعه گردشگری ورزش‌های آبی در شهرهای ساحلی مازندران نشان دادند که تبلیغات و بازاریابی با ضریب کوواریانس ۰/۸۶ درصد مهمترین عامل در توسعه و جذب گردشگر ورزش‌های آبی در شهرهای ساحلی مازندران است. نوبخت و همکاران (۱۳۹۳)، در بررسی عوامل موثر در توسعه گردشگری ورزشی استان اردبیل معتقدند که: عوامل مرتبط با سرگرمی‌ها و فعالیت‌های تفریحی با بار عاملی ۷۸/۶۴، عوامل مربوط به تربیت بدنی (۷۸/۵۷)، خدمات ورزشی (۷۶/۱)، عوامل گردشگری(۷۵/۷۲)، عوامل مرتبط با امکانات و زیرساخت‌ها (۷۵/۱۲)، عوامل مرتبط با منابع طبیعی ۷۵/۰۸)، عوامل مرتبط با خدمات اطلاع رسانی و ارتباطات (۷۰/۵۷)، تاسیسات رفاهی (۶۵/۰۷) و عوامل مرتبط با خدمات حمل و نقل (۵۶/۷۵) مهمترین عوامل موثر بر توسعه گردشگری ورزشی در استان اردبیل می‌باشند. نجارزاده و نعمت‌الهی (۱۳۹۵)، در بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی در راستای پایداری و توسعه جوامع محلی نشان دادند که جاذبه‌های گردشگری، نحوه برخورد مردم محلی، وضعیت پایداری و زیرساخت‌های گردشگری به ترتیب بیشترین ضریب تاثیر را در توسعه گردشگری روستایی در منطقه قلات دارند. یافته‌های پژوهش محمدی ده چشمه (۱۳۹۶)، نشان داد که از راهکارهای مهم توسعه گردشگری شهر کرد افزایش تبلیغات، ایجاد امکانات رفاهی و اقامتی، حمایت‌های دولتی و جذب سرمایه‌گذاری می‌باشد. پژوهش تیککانن[1] (۲۰۰۳)، در طبقه‌بندی فعالیت‌های گردشگری در دریاچه فنلاند نشان داد که ۵۳ نوع از فعالیت‌های مرتبط با گردشگری دریاچه‌ای در اطراف دریاچه وجود دارد که آن‌ها را در حوزه‌های تحقیقاتی، بازاریابی، فرهنگی و غیره طبقه-بندی نمود. اپ و بیلد[2] (۲۰۰۹) در بررسی گردشگری در منطقه حفاظت شده دریاچه بایکال نشان می‌دهد که منطقه بایکال، با وجود برخی نقص‌های زیربنایی، دارای پتانسیل زیادی برای توسعه گردشگری طبیعی است. علاالدین اغلو و سلوک کان[3] (۲۰۱۱)، در شناسایی و طبقه‌بندی منابع گردشگری مبتنی بر طبیعت: غرب حوضه دریاچه وان، ترکیه نشان دادند که عامل بازدارنده برای رسیدن به مقصد و سطح تخریب در این منطقه برای گردشگران بسیار کم است. بنابراین یک رویکرد تحقیقاتی برنامه‌ریزی شده برای تحقق مناطق با پتانسیل توسعه گردشگری بالا و نسبتاً دست نخورده لازم است. شایوکوت و ویسوتیسماجارن[4] (۲۰۱۲)، در تعیین الگوی گردشگری روستایی در حوضه دریاچه سانکلا، تایلند معتقدند که منابع گردشگری دریاچه، در یک رشته کوه، در دامنه، در زمین‌های پست، در ساحل و بر روی دریاچه واقع شده است.

با توجه به نوظهور بودن زمینه پژوهش‌های گردشگری دریاچه‌ای در ایران، پژوهش‌های اندکی در این بخش انجام شده است. از سوی دیگر؛ پژوهش‌های انجام شده بیانگر این است که گردشگری دریاچه‌ای موجب رونق و توسعه مناطق پیرامون شده است؛ اما پژوهشی که عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای را بیان کند، تا به حال مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. لذا با توجه به تعدد دریاچه‌ها و وجود جاذبه‌های طبیعی فراوان

1- Tikkanen
2 -Opp & Bild
3 Alaeddinoglu & Seluck Can
4- Chaiyakot & Visuthismajarn

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

در استان فارس می‌توان از جهات گوناگون در مسیر توسعه این نوع گردشگری گام نهاد. در این راستا هدف تحقیق حاضر بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در استان فارس می‌باشد.

مبانی نظری

گردشگری یک پدیده اجتماعی پیچیده، شامل منابع گردشگری، خدمات گردشگری و مقصد گردشگری است که نه تنها شامل غذا، مسکن، حمل و نقل، خرید و سرگرمی، بلکه تمام نهادها و سیستم‌های حمایت از ارائه خدمات مربوط به گردشگری را در بر می‌گیرد(لین[1] و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۰۶۹). عموما گردشگری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. یکی از این الگوهای فضایی، گردشگری روستایی است(تیموثی و وال[2]، ۱۹۹۵: ۶۳). در واقع گردشگری روستایی به معنی استفاده کارآمد و حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی، یعنی ساختمان‌ها، مناظر، سنت‌ها و آداب و رسوم می‌باشد(بالیزنتیس[3] و همکاران، ۲۰۱۲: ۱). و مدت طولانی است که به عنوان یک کاتالیزور مؤثر در بخش‌های اجتماعی و اقتصادی روستایی به رسمیت شناخته شده است(سو[4]، ۲۰۱۱: ۱۴۳۸). از آن‌جا که صاحب‌نظران توسعه نواحی روستایی را دارای توانمندی بالقوه و پتانسیل‌های طبیعی برای توسعه گردشگری می‌دانند. می‌توان انواع گوناگونی از توریسم روستایی را برشمرد که با توجه به اهداف گردشگری و بر اساس شرایط فرهنگی، اقلیمی و اقتصادی نواحی روستایی شکل می‌گیرد(بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸: ۵۶). انواع گردشگری روستایی در شکل(۱) آورده شده است.

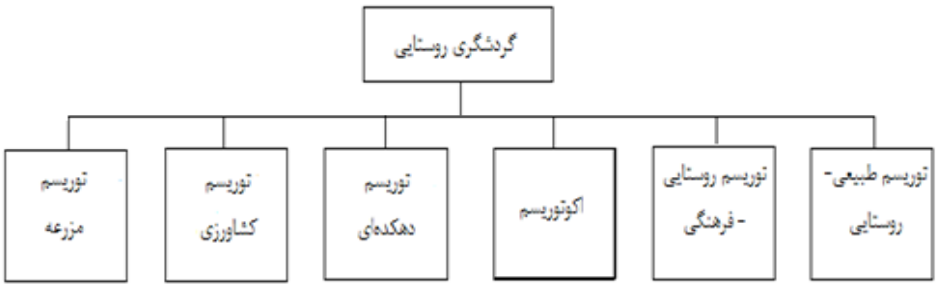

شکل(۱). انواع گردشگری روستایی (منبع: بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸).

اکوتوریسم، در سال ۲۰۰۲ که به وسیله UNEP و سازمان جهانی گردشگری (WTO) به‌عنوان سال جهانی اکوتوریسم برگزیده شده بود، یکی از محورهای مورد نظر توریسم روستایی بود که به بررسی اکوتوریسم و حفاظت زیست بوم‌ها در توسعه گردشگری روستایی می‌پرداخت و تغییرات آب و هوایی و محدودیت‌های طبیعی و میزان تغییر محیط زیست و اکوسیستم‌های روستایی را مورد مطالعه قرار می‌داد. بر این اساس به نوعی از توریسم گفته می‌شود که علاوه بر جاذبه‌های طبیعی(رودخانه، جنگل، اکوسیستم‌های طبیعی، دریاچه فصلی و کوهستان) با زندگی، هنجارها و آداب اجتماعی مردم روستایی که در حوزه تعامل و بر همکنش با

1 - Lin & et al
2 - Timothy & Wall
3 - Balezentis & et al
4- Su

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

جاذبه‌های طبیعی نیز قرار می‌گیرد، دارای پیوستگی و ارتباط نزدیک برآورد می‌شود(بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸: ۵۸). در واقع اکوتوریسم از شاخه‌های توریسم است که به انواع مختلفی تقسیم می‌شود که از جمله آن-ها می‌توان اکوتوریسم ساحلی، اکوتوریسم جلگه‌ای و دشتی، اکوتوریسم پایکوهی و کوهستانی، اکوتوریسم حیات وحش را نام برد. در توسعه صنعت اکوتوریسم به سرمایه‌گذاری کلان اقتصادی نیاز نیست، زیرا طبیعت-گردان به امکانات رفاهی و لوکس چندانی نیاز نداشته و زیستن در فضای آزاد و آرام و محیط بکر برای آن‌ها جذاب‌تر است که در صورت بی‌توجهی به این‌گونه محیط‌های طبیعی در دراز مدت زمینه تغییر فضاهای بکر و آرام دستخوش تغییرات فراوانی می‌شوند(مولائی هشجین و رجبی کلوانی، ۱۳۹۰: ۲). کشور ایران که می‌توان آن را کشور چهار فصل نامید، جزو ده کشور برتر جهان در زمینه جاذبه‌های گردشگری می‌باشد(ای. فنل، ۱۳۸۸: ۱۰). همچنین ایران از نظر جاذبه‌های اکوتوریستی و تنوع اقلیمی جز پنج کشور برتر دنیاست(تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۲). یک نوع از اکوتوریسم که دارای نقطه درخشان نوین در توسعه گردشگری می‌باشد، اکوتوریسم تالاب است که بر منابع طبیعی تالاب مبتنی است. در واقع اکوتوریسم تالاب(دریاچه) شامل فرهنگ اکولوژیکی تالاب است، که این ویژگی اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اکوتوریسم تالاب، حفاظت از تالاب را مورد توجه قرار داده و از توسعه پایدار تالاب حمایت می‌کند(لی[1] و همکاران، ۲۰۱۳: ۹۱۰). دریاچه(تالاب) به عنوان یک اکوسیستم منحصر به فرد و برخورداری از تنوع زیستی غنی، دارای کارکردها و ارزش‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی بسیاری است. در واقع دریاچه‌ها نه تنها بسیاری از نیازهای اولیه جوامع انسانی پیرامون خود از جمله آب، کشاورزی، پالایش محیط، کنترل فرسایش و کاهش خطر سیلاب را پاسخ‌گو می‌باشد، بلکه حمایت کننده بسیاری از نیازهای ثانویه بشر از جمله زیباشناسی، آرامش و پرورش جسم و روح نیز است (هال و هارکونن[2]، ۲۰۰۶: ۴).

دریاچه‌ها یک منبع مهم برای گردشگری و گردشگری دریاچه نقش بسیار مهمی در توسعه گردشگری دارد(روی کیانگ[3]، ۲۰۰۶: ۱). گردشگری دریاچه‌ای، گردشگری است که نه تنها خود دریاچه بلکه محیط اطراف آن را نیز در بر می‌گیرد. بنابراین سیستم‌های گردشگری دریاچه‌ای عبارتند از: دریاچه و امواج آن، امکانات و زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی در مناطق اطراف آن که از دریاچه به‌عنوان یک جاذبه توریستی حمایت می‌کنند. سیستم‌های محیطی که زیر مجموعه‌ی سیستم گردشگری دریاچه است معمولاً خیلی بزرگتر و شامل همه حوزه‌های آبخیز بوده که دریاچه را تقویت می‌کنند (هال و هارکونن، ۲۰۰۶: ۴).

گردشگری دریاچه‌ای به عنوان یکی از انواع گردشگری طبیعی است، که در بسیاری از نقاط دنیا فرصت‌های بی‌نظیری را برای توسعه روستایی همه‌جانبه، مدیریت منابع و مدیریت مناطق حفاظت شده به وجود می‌آورد (وود[4]، ۱۹۹۸: ۸).

[1] - Liu
[2] - Hall and Harkonen
[3] - Rui-qiang
[4] - Wood

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

عوامل موثر بر توسعه گردشگری

یکی از عوامل مهم و زیربنایی در توسعه صنعت گردشگری در هر منطقه و مکانی، فراهم بودن امکانات لازم برای گردشگران و وجود مراکز ارائه خدمات به گردشگران و مسافران است. تأسیسات اقامتی و پذیرایی، تأسیسات حمل و نقل و تأسیسات مخابراتی و ارتباطی، امکانات بهداشتی و درمانی، اماکن ورزشی و تفریحی از جمله نیازهای گردشگران و مسافران است. وجود مراکز ارائه دهنده این‌گونه خدمات و مناسب بودن هر کدام از آن‌ها می‌تواند رضایت‌مندی گردشگران را به همراه داشته و نقش مهمی در توسعه صنعت گردشگری و به دنبال آن توسعه مناطق گردشگری شهری و روستایی را موجب شود(آری و باقری، ۱۳۹۱: ۵). در این راستا عوامل موثر بر توسعه گردشگری طبیعی را می‌توان به صورت زیر تقسیم‌بندی نمود:

عوامل اکولوژیکی: شامل تنوع زیستی، مصرف منابع، اکوسیستم‌ها، آلودگی‌های محیطی، دفع ضایعات، پوشش گیاهی و ایمنی

عوامل اقتصادی: شامل اشتغال، رفاه اقتصادی، کارایی اقتصادی، مصرف انرژی و حمل و نقل

عوامل اجتماعی: شامل مشارکت، آموزش، عدالت، امنیت، آموزش و جمعیت

عوامل نهادی: شامل دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، نهادهای محلی و علم و تکنولوژی

عوامل فرهنگی: شامل میزان وفاداری به آداب و رسوم محلی، هویت ملی و سطح انتظارات (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۹).

روش تحقیق

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان فارس به مرکزیت شیراز با مساحت ۱۲۴۲۸۰ کیلومتر مربع حدود ۸/۱ درصد از کل مساحت کشور ایران را به خود اختصاص داده است. و از نظر گستردگی، سومین استان پس از کرمان و سیستان و بلوچستان است. این استان در محدوده جغرافیایی ۵۰ درجه و ۴۲ دقیقه و ۵۵ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و بین مدارهای ۲۷ درجه و ۲۰ دقیقه و ۳۱ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. ارتفاع متوسط استان ۱۴۹۱ متر از سطح دریا است و بلندترین نقطه‌ی آن کوه بل با ارتفاع ۳۹۶۰ متر در اقلید قرار دارد. و از شمال به استان‌های یزد و اصفهان، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به استان کرمان، و از غرب به استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد محدود شده است شکل(۲). بررسی‌ها نشان می‌دهد در استان فارس تعداد ۸ تالاب وجود دارد. تالاب‌های استان فارس شامل تالاب‌های آب شیرین کافتر (در حوزه اقلید)، ارژن، هفت برم (در حوزه شهر شیراز)، پریشان (در حوزه کازرون) و تالاب‌های آب شور بختگان و طشک (در حوزه شهرستان نیریز) و مهارلو (در حوزه شهر شیراز) و تالاب‌های هرم و کاریون و هیرم (در حوزه شهرستان لار) می‌باشند(جوادی، ۱۳۷۷: ۱۲). هر مکان جغرافیایی به همراه موقعیت جغرافیایی، توپوگرافی، چشم انداز، گیاهان، جانوران، آب و هوا و منابع طبیعی نقش مهمی در توسعه گردشگری ایفا می‌کند. در این راستا از جمله مشخصه‌های گردشگری دریاچه‌ای در دریاچه‌های استان فارس می‌توان به پتانسیل‌های همچون چشم انداز دریاچه‌ها، توپوگرافی پیرامون دریاچه‌ها، قرمز رنگ شدن آب دریاچه مهارلو به دلیل وجود جلبک‌های در محیط

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

دریاچه، هجوم پرندگان مهاجر در فصول بهار و تابستان به دریاچه‌ها، پارک ملی بختگان در اطراف دریاچه طشک و بختگان، وجود جزایر متعدد در دریاچه طشک و بختگان، برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و وجود کمپ‌های گردشگری با امکاناتی همچون قایق‌های دستی و موتوری در روستاهای پیرامون دریاچه‌ها اشاره نمود که موجب شده با توجه به نزدیکی دریاچه‌ها به مناطق شهری در فصل بهار جمعیت عظیمی به سمت دریاچه‌ها روانه گردند.

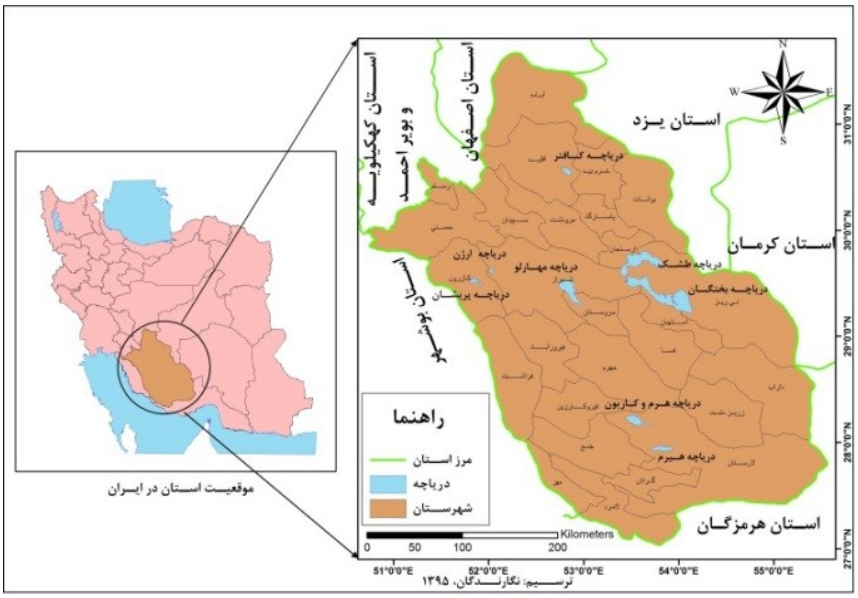

شکل(۲). موقعیت منطقه مورد مطالعه

داده و روش کار

روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و نوع آن بر اساس هدف کاربردی است. برای بررسی چهارچوب نظری پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و جهت بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از مطالعات میدانی و ابزار پرسش‌نامه استفاده گردیده است. سپس با توجه به هدف تحقیق که بررسی عوامل موثر در توسعه گردشگری می‌باشد، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در ابعاد جاذبه‌ها، زیرساخت‌ها، پذیرش فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی در قالب پرسشنامه کارشناسان گردشگری و مطالعات میدانی مورد بررسی قرار گرفت. از آنجا که هر معیار در درون خود، زیرمعیار و زیرمعیار نیز در درون خود گزینه‌های چندگانه‌ای دارد و این معیارها، زیرمعیارها و گزینه‌ها در توسعه گردشگری دریاچه‌ای به یک اندازه تاثیرگذار نیستند، برای کسب وزن نهایی معیارها، زیرمعیارها و گزینه‌ها از روش AHP فازی، ANP و مدل GRA در قالب پرسشنامه و نظر ۲۰ نفر از اساتید و کارشناسان سازمان‌های مرتبط با گردشگری استفاده شده است جدول(۱).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

جدول(۱). معرفی شاخص‌های تحقیق (غفوری و همکاران(۱۳۹۲)، نوبخت و همکاران(۱۳۹۳)، نجارزاده و نعمت-الهی(۱۳۹۵)، شاطریان و همکاران، ۱۳۹۶))

متغیرها	گویه‌ها
وجود جاذبه‌ها	جاذبه‌های طبیعی(آب و هوا، موقعیت جغرافیایی، تماشای پرندگان، صید ماهی، شکار پرندگان و حیوانات)، جاذبه‌های تاریخی، موسیقی‌های محلی، صنایع دستی و تولیدات روستایی، جاذبه های ورزشی منطقه (قایقرانی، شنا، اسکی روی آب، برگزاری مسابقات)
عوامل زیرساختی	امکانات اقامتی، امکانات بهداشتی، حمل و نقل، راه‌های دسترسی، اطلاع رسانی و راهنمایی (صدا و سیما، پوستر، خدمات الکترونیکی)، امکانات تفریحی منطقه
پذیرش فرهنگی	نحوه برخورد مسئولین محلی و متولیان گردشگری، میزان آگاهی کسب شده، تعاملات مردم منطقه در برخورد با گردشگران، رعایت شدن حقوق گردشگران توسط اهالی
عوامل اقتصادی	سرمایه گذاری دولتی، سرمایه گذاری بخش خصوصی، اشتغال‌زایی، درآمدزایی، مهاجرت فعالان اقتصادی به منطقه، قیمت زمین‌های منطقه، مهاجرت فعالان اقتصادی از منطقه
عوامل اجتماعی	تبادلات فرهنگی مردم و گردشگران، امنیت منطقه، پیوندهای اجتماعی بین افراد، نسبت اعتماد بین مردم و گردشگران، ارتباطات در شبکه‌ها و گروه‌ها، حس همکاری مردم در توسعه گردشگری دریاچه‌ای، علاقه‌مندی مردم به گردشگری دریاچه‌ای، تعلق خاطر نسبت به محل زندگی
عوامل محیطی	میزان آلودگی هوا، آلودگی صوتی، بافت طبیعی منطقه، میزان ساخت و سازها پیرامون دریاچه، بافت سنتی روستاهای پیرامون دریاچه

مدل‌سلسله‌مراتبی(AHP FUZZY): این فرایند سلسله مراتبی روشی منعطف، قوی و ساده است که برای تصمیم گیری در شرایطی که معیارهای متضاد، انتخاب بین گزینه ها را با مشکل مواجه کند، استفاده می شود مراحل انجام این مدل به شرح زیر است:

در مرحله اول، با توجه به رابطه(۱)، برای هر یک از سطرهای ماتریس مقایسه زوجی مقدار S_K.، که خود عدد فازی مثلثی است، به صورت زیر محاسبه می‌شود.

رابطه (۱).

$$s_k = \sum_{i=1}^{m} mij * [\sum_{i=1}^{m}\sum_{j}^{n} = 1\, M_{IJ}]2$$

گام دوم: تعیین وزن های تصمیم گیرندگان: همان طور که بیان شد، به هر مقایسه زوجی یک سطح اطمینان توسط تصمیم گیرنده اختصاص داده می شود. سپس تمامی سطوح اطمینان ارائه شده توسط تصمیم گیرنده، برای به دست آوردن یک سطح اطمینان کلی ترکیب می شوند و به عنوان وزن تصمیم گیرنده در نظر گرفته می شود.

گام سوم: تلفیق گام های اول و دوم برای بدست آوردن اوزان نهایی: با استفاده از(W´) a_{mk} های به دست آمده در گام اول و W های به دست آمده در گام دوم برای هر یک از ماتریس‌های زوجی ارائه شده توسط تصمیم

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

گیرندگان، با توجه به رابطه (۲)، اوزان نهایی با استفاده از رابطه میانگین هندسی موزون به صورت رابطه(۲) تعیین می‌شود.

رابطه (۲)

$$a_m = \Pi_{k=1}^{r} (amk)^{\acute{w}}$$

گام چهارم: رتبه بندی گزینه‌ها: در این مرحله با به‌کارگیری تکنیک تحلیل سلسله مراتبی و حاصل ضرب ماتریس‌های اوزان شاخص ها و اوزان گزینه‌ها نسبت به شاخص‌ها، رتبه بندی نهایی گزینه‌ها حاصل می-شود(عطایی، ۱۳۸۹: ۵۸).

فرآیند تحلیل شبکه‌ای(ANP) از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است و در مجموعه مدل‌های جبرانی قرار می‌گیرد. این مدل بر مبنای فرایند تحلیل سلسله مراتبی طراحی شده است و شبکه را جایگزین سلسله مراتب کرده است. از جمله مفروضات فرایند تحلیل سلسله مراتبی این است که بخش‌ها و شاخه‌های بالاتر سلسله مراتب، مستقل از بخش‌ها و سطوح پایین‌تر است. در صورتی که در بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها نمی‌توان عناصر تصمیم را به طور سلسله مراتبی و مستقل از یکدیگر مدل‌سازی کرد. شکل a و b تفاوت ساختاری میان سلسله مراتب و شبکه را نشان می‌دهند. جهت کمان‌ها وابستگی را نشان می‌دهد. حلقه‌ها همبستگی داخلی بین عناصر را در یک خوشه یا گروه را نشان می‌دهد. ساختار سلسله مراتبی حالت خاص و ویژه‌ای از ساختار شبکه‌ای است شکل(۳)(Saaty, 2005: 345- 406، به نقل از زبردست، ۱۳۸۰).

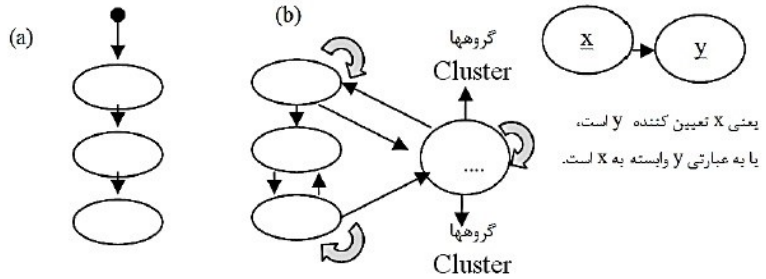

شکل(۳). ساختار سلسله مراتبی (a) ساختار شبکه‌ای (b)، (منبع: Saaty, 1994: 4، به نقل از زبردست، ۱۳۸۸).

مدل ANP از سلسله مراتب کنترل، خوشه‌ها، عناصر، روابط متقابل بین خوشه‌ها و عناصر تشکیل می‌شود. از دیدگاه کلی، ANP شامل مراحل زیر است:

۱: تعریف ساختار شبکه، ۲: ساخت پرسشنامه به صورت کاملا علمی، ۳: تبیین ساختار سوپرماتریس اولیه، ۴: انجام مقایسه‌های زوجی لازم بر اساس پرسشنامه طراحی شده، ۵: تشکیل سوپر ماتریس اولیه، ۶: به دست آوردن کلیه وزن‌های مربوط به ماتریس‌های ساختار شبکه‌ای، ۷: تشکیل سوپرماتریس ناموزون، ۸: محاسبه سوپرماتریس موزون و مرحله آخر محاسبه سوپر ماتریس حددار (زبردست، ۱۳۹۰: ۸۴). تئوری سیستم خاکستری (GRA) موضوعی برای مطالعه‌ی نمونه‌های کوچک، سیستم‌های نامطمئن و برای بسیاری از کاربردها عمومی شده است. در سیستم خاکستری باید حداکثر استفاده را از حداقل اطلاعات به عمل آورد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

وجود حداقل مقدار اطلاعات قلمرویی برای نشان‌دادن قدرت تئوری سیستم‌های خاکستری است. در نتیجه برای رتبه‌بندی نهایی از این روش که یکی از جدیدترین روش‌های رتبه‌بندی است، استفاده شده است(حکاکی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۹). در ادامه مراحل انجام این مدل به شرح زیر ارائه گردیده است:

مرحله اول: بی مقیاس سازی ماتریس تصمیم

زمانی که واحدهای اندازه‌گیری عملکرد شاخص‌های مختلف متفاوت هستند، ممکن است تاثیر برخی از شاخص‌ها نادیده گرفته شود. همچنین زمانی که برخی شاخص‌های عملکرد از دامنه گسترده‌ای برخوردارند نیز ممکن است چنین اتفاقی روی دهد. همچنین اگر جهت این شاخص‌ها تفاوت داشته باشد، نتایج نادرست در تحلیل‌ها به وجود می‌آید. بنابراین، تبدیل کلیه ارزش‌های عملکردی هر گزینه به یک سری مقایسه‌ای در فرایندی مشابه نرمالیزه کردن ضروری به نظر می‌رسد. برای نرمال سازی مقادیر از یکی از سه رابطه (۳) استفاده می‌شود.

رابطه (۳) .

$$x_{ij} = \frac{y_{ij} - \min(y_{ij})}{\max(y_{ij}) - \min(y_{ij})}$$ هر چه بزرگتر بهتر

$$x_{ij} = \frac{\max(y_{ij}) - y_{ij}}{\max(y_{ij}) - \min(y_{ij})}$$ هر چه کوچکتر بهتر

$$x_{ij} = \frac{|y_{ij} - y^*|}{\max\{\max(y_{ij}) - y^*, y^* - \min(y_{ij})\}}$$ هر چه به ارزش مطلوب (Y^*) نزدیکتر بهتر

مرحله دوم: تعریف سری‌های هدف مرجع

پس از ایجاد روابط خاکستری با استفاده از معادله بالا تمامی ارزش‌های عملکردی: مانند زمانی که از مفهوم نرمال کردن استفاده می‌شود، بین صفر و یک قرار خواهند گرفت. هر چه Xij به یک نزدیک‌تر باشد، از مطلوبیت بیشتری برخوردار خواهد بود. در نتیجه سری مقایسه‌ای که تمام گزینه‌های آن برابر ۱ باشد بهترین انتخاب خواهد بود. هر چه سری مقایسه‌ای گزینه i به سری مرجع نزدیک‌تر باشد، در این صورت از مطلوبیت بیشتری برخوردار خواهد بود.

مرحله سوم: ضریب رابطه خاکستری

با استفاده از ضریب رابطهٔ خاکستری نزدیکی هر Xij به Xoj متناظر سنجش می‌شود. هر چه ضریب رابطه خاکستری بزرگتر باشد، نزدیکی بیش‌تر است. ضریب رابطه خاکستری به صورت رابطه (۴) محاسبه می‌شود:

رابطه (۴)

$$\gamma(X_{oj}, X_{ij}) = \frac{\Delta\,\mathrm{mi} + \zeta\,\Delta\,\max}{\Delta\,\mathrm{ij} + \zeta\,\Delta\,\max} \qquad \ldots, m \quad j = 1\ n$$

که در آن ضریب تشخیص ζ مقدار ۰/۴ در نظر گرفته شده است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

مرحله چهارم: رتبه رابطه خاکستری

پس از محاسبه تمامی ضرایب رابطه خاکستری $\gamma(x_{ij},x_{ij})$ رتبه رابطه خاکستری با رابطه (۵)محاسبه می‌شود.

رابطه (۵)

$$\Gamma(x_{oj}\ ,\ x_{ij}) = \sum w_j\ \gamma(x_{oj},\ x_{ij})$$

نتایج

وزن‌های منظور شده برای هرکدام از معیارها با همدیگر مساوی نیست و ممکن است یک بعد یا معیار ارزش بالاتری نسبت به دیگری داشته باشد. در این مرحله از پژوهش به‌منظور وزن‌دهی به معیارها و تعیین میزان ارزش بعدها نسبت به یکدیگر از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP) استفاده‌شده است. برای این منظور جهت جمع‌آوری داده‌ها از نظر خبرگان، از پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۶ بعد و ۳۵ شاخص برای مقایسه زوجی استفاده‌شده است. پرسشنامه‌های مذکور میان ۲۰ نفر از اساتید مراکز علمی و کارشناسان مرتبط با حوزه گردشگری در استان فارس توزیع شد و درنهایت با بررسی پاسخ اساتید و کارشناسان پاسخ‌ها برای اولویت‌بندی پذیرفته شد.

وجود جاذبه‌ها بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مربوط به بعد وجود جاذبه‌های موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری(با استفاده از نرم افزار AHP فازی) نشان می‌دهد که؛ شاخص‌های وجود جاذبه-های طبیعی منطقه(آب و هوا، موقعیت جغرافیایی، تماشای پرندگان، صید ماهی، شکار پرندگان و حیوانات) و جاذبه‌های ورزشی منطقه(قایقرانی، شنا، اسکی روی آب، برگزاری مسابقات) با وزن‌های ۰/۳۵۶ و ۰/۲۲۷ به ترتیب دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص موسیقی‌های محلی با وزن ۰/۱۱۵ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند جدول(۲) و شکل(۴).

جدول(۲). وزن نهایی شاخص‌های وجود جاذبه

شاخص‌های وجود جاذبه	وزن AHP FUZZY
جاذبه طبیعی	۰/۳۵۶
جاذبه تاریخی	۰/۱۷۰
موسیقی‌های محلی	۰/۱۱۵
صنایع و تولیدات روستایی	۰/۱۳۲
جاذبه ورزشی	۰/۲۲۷

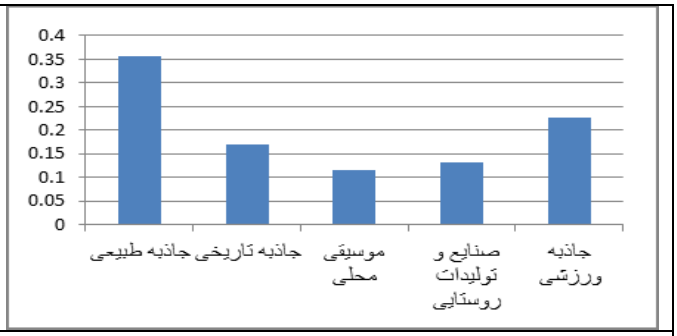

شکل(۴). مقایسه شاخص های به کار رفته، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

عوامل زیرساختی

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مربوط به عوامل زیرساختی موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری(با استفاده از نرم افزار AHP فازی) نشان می‌دهد که؛ شاخص‌های امکانات تفریحی منطقه و اطلاع‌رسانی و راهنمایی(صدا سیما، پوستر، خدمات الکترونیکی) به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۹۰ و ۰/۲۴۳ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص‌های امکانات اقامتی و امکانات بهداشتی با وزن‌های ۰/۰۰۹ و ۰/۰۶۹ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری می‌باشند. جدول(۳) و شکل(۵).

جدول(۳). وزن نهایی شاخص‌های عوامل زیرساختی

شاخص‌های عوامل زیرساختی	وزن AHP FUZZY
امکانات اقامتی	۰/۰۰۹
امکانات تفریحی منطقه	۰/۲۹۰
حمل و نقل	۰/۱۷۸
راه‌های دسترسی	۰/۲۱۱
اطلاع رسانی و راهنمایی	۰/۲۴۳
امکانات بهداشتی	۰/۰۶۹

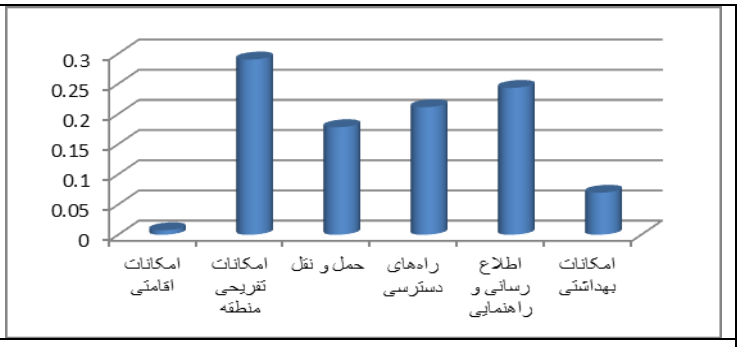

شکل(۵).مقایسه شاخص های به کار رفته، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

پذیرش فرهنگی

برای بررسی بعد پذیرش فرهنگی موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از چهار شاخص استفاده شده است. نتایج حاصل از مقایسه زوجی این شاخص‌های با استفاده از نرم افزار AHP فازی نشان می‌دهد که؛ از نظر کارشناسان گردشگری به ترتیب شاخص میزان آگاهی کسب شده با وزن ۰/۳۳۶ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص نحوه برخورد مسئولین محلی و متولیان گردشگری با وزن ۰/۱۷۲ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند. جدول(۴) و شکل(۶).

جدول(۴). وزن نهایی شاخص‌های پذیرش فرهنگی

شاخص‌های پذیرش فرهنگی	وزن AHP FUZZY
نحوه برخورد مسئولین و متولیان گردشگری	۰/۱۷۲
میزان آگاهی کسب شده	۰/۳۳۶
تعاملات مردم در برخورد با گردشگران	۰/۲۵۰
رعایت حقوق گردشگران توسط اهالی	۰/۲۴۲

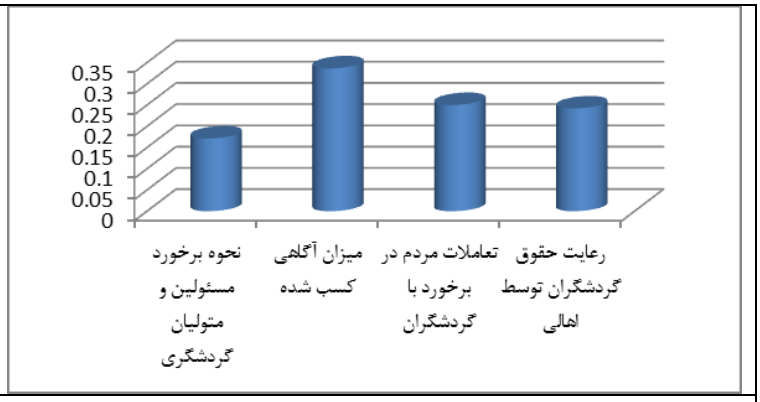

شکل(۶). مقایسه شاخص های به کار رفته، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

عوامل اقتصادی

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مربوط به عوامل اقتصادی موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر اساتید و کارشناسان گردشگری(با استفاده از نرم افزار AHP فازی) نشان می‌دهد که؛ شاخص‌های اشتغال‌زایی، درآمدزایی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۰۵، ۰/۲۰۵ و ۰/۱۹۴ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص مهاجرت فعالان اقتصادی از منطقه با وزن ۰/۰۰۶ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری می‌باشند(جدول(۵) و شکل(۷).

جدول(۵). وزن نهایی شاخص‌های عوامل اقتصادی

شاخص‌های عوامل اقتصادی	وزن AHP FUZZY
سرمایه‌گذاری دولتی	۰/۰۹۶
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰/۱۹۴
اشتغال زایی	۰/۲۰۵
درآمدزایی	۰/۲۰۵
مهاجرت فعالان اقتصادی به منطقه	۰/۱۰۸
قیمت زمین‌های منطقه	۰/۱۸۶
مهاجرت فعالان اقتصادی از منطقه	۰/۰۰۶

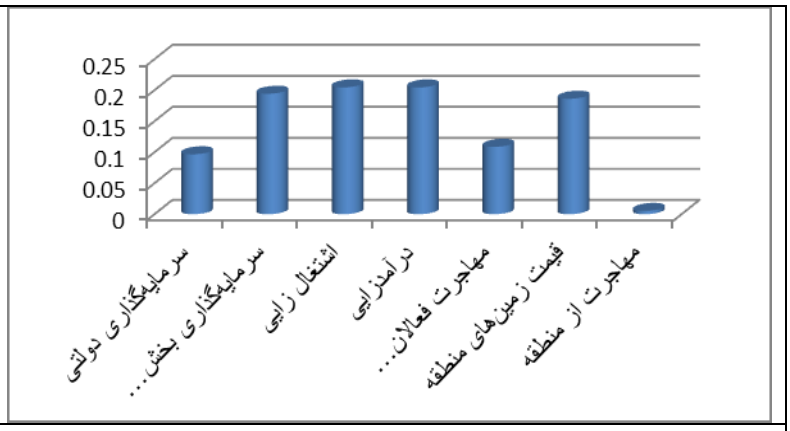

شکل(۷). مقایسه شاخص های به کار رفته، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

عوامل اجتماعی

برای بررسی عوامل اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از هشت شاخص استفاده شده است. نتایج حاصل از مقایسه زوجی این شاخص‌های با استفاده از نرم افزار AHP فازی نشان می‌دهد که؛ از نظر اساتید و کارشناسان گردشگری به ترتیب شاخص‌های میزان امنیت منطقه و تعلق خاطر نسبت به محل زندگی به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۵۰ و ۰/۲۳۱ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص‌های اعتماد بین مردم و گردشگران و حس همکاری مردم در توسعه گردشگری دریاچه‌ای به ترتیب با وزن‌های ۰/۰۲۱ و ۰/۰۳۷ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند. جدول(۶) و شکل(۸).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

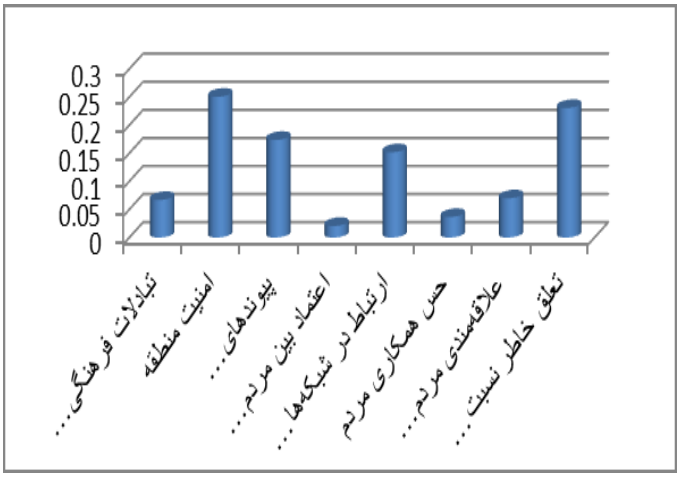

شکل(۸). مقایسه شاخص های به کار رفته، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

جدول(۶). وزن نهایی شاخص‌های عوامل-اجتماعی

شاخص‌های عوامل اجتماعی	وزن AHP FUZZY
تبادلات فرهنگی مردم و گردشگران	۰/۰۶۶
امنیت منطقه	۰/۲۵۰
پیوندهای اجتماعی بین افراد	۰/۱۷۴
اعتماد بین مردم و گردشگران	۰/۰۲۱
ارتباط در شبکه‌ها و گروه‌ها	۰/۱۵۲
حس همکاری مردم	۰/۰۳۷
علاقه‌مندی مردم به گردشگری	۰/۰۶۹
تعلق خاطر نسبت به محل زندگی	۰/۲۳۱

عوامل محیطی

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مربوط به عوامل محیطی موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر اساتید و کارشناسان گردشگری (با استفاده از نرم افزار AHP فازی) نشان می‌دهد که؛ شاخص‌های میزان آلودگی هوا و آلودگی صوتی به ترتیب با وزن‌های ۰/۳۵۴ و ۰/۲۷۳ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و شاخص میزان ساخت و ساز پیرامون دریاچه با وزن ۰/۰۵۰ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری می‌باشند. جدول(۷) و شکل(۹).

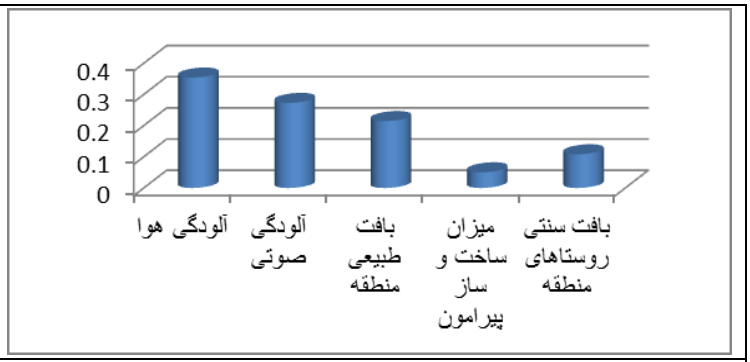

شکل(۹). مقایسه شاخص‌های عوامل محیطی، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

جدول(۷). وزن نهایی شاخص‌های عوامل محیطی

شاخص‌های عوامل محیطی	وزن AHP FUZZY
آلودگی هوا	۰/۳۵۴
آلودگی صوتی	۰/۲۷۳
بافت طبیعی منطقه	۰/۲۱۴
میزان ساخت و ساز پیرامون	۰/۰۵۱
بافت سنتی روستاهای منطقه	۰/۱۰۸

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای

نتایج حاصل از مقایسه زوجی ابعاد موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر اساتید و کارشناسان گردشگری (با استفاده از نرم افزار AHP فازی) نشان می‌دهد که؛ در رابطه با عوامل مورد بررسی وجود جاذبه‌ها و عوامل زیرساختی به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۴۷ و ۰/۲۲۹ دارای بیشترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای و عامل پذیرش فرهنگی با وزن ۰/۰۲۹ دارای کمترین تأثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای از نظر کارشناسان گردشگری می‌باشند. جدول(۸) و شکل(۱۰).

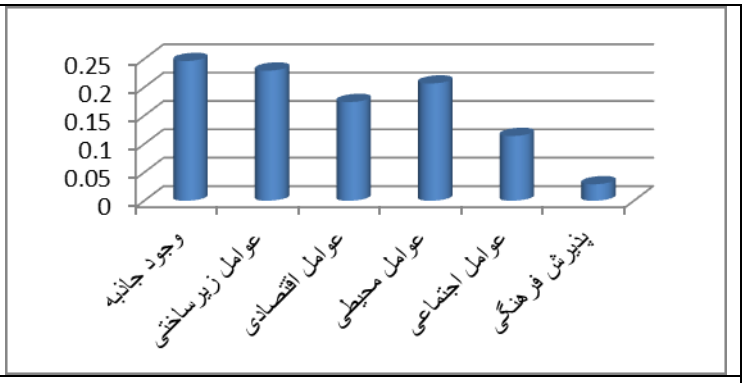

شکل (۱۰). مقایسه ابعاد مورد نظر، منبع: یافته‌های تحقیق (۱۳۹۶).

جدول(۸). وزن نهایی ابعاد مورد بررسی

شاخص‌های عوامل زیرساختی	وزن AHP FUZZY
وجود جاذبه	۰/۲۴۷
عوامل زیرساختی	۰/۲۲۹
عوامل اقتصادی	۰/۱۷۴
عوامل محیطی	۰/۲۰۶
عوامل اجتماعی	۰/۱۱۵
پذیرش فرهنگی	۰/۰۲۹

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای با استفاده از مدل ANP

جهت تشکیل ساختار مسئله، تمامی تعاملات بین عوامل باید مورد توجه قرار گیرد. زمانی که عامل Y وابسته به عامل X باشد، این رابطه به صورت فلشی از X به Y نشان داده می‌شود. تمام این روابط و همبستگی‌ها به وسیله مقایسات زوجی و روشی موسوم به سوپر ماتریس ارزشیابی می‌شود. ماتریس عالی از روابط بین اجزای شبکه که از بردارهای اولویت این روابط به دست می‌آید (Saaty, 1999: 12- 14). سوپر ماتریس یک سلسله مراتب شامل سه سطح به صورت رابطه (۶) است.

رابطه (۶)

$$W_h = \begin{array}{c} \\ 1 \\ 2 \\ 3 \end{array} \begin{array}{c} \begin{array}{ccc} ۱ & ۲ & ۳ \end{array} \\ \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ w_{21} & 0 & 0 \\ 0 & W_{32} & I \end{bmatrix} \end{array}$$

۱= هدف یا آرمان، ۲= معیارها و ۳= گزینه‌ها، که در این ماتریس W_{21} برداری/ ویکتوری است که اثر هدف را بر هر یک از معیارها نشان می‌دهد. W_{32} نشان دهنده اثر هر یک از معیارها بر گزینه‌ها (آلترناتیوها) و I نیز یک ماتریس واحد است. سوپر ماتریس یاد شده جهت کاهش حجم محاسبات لازم تعیین اولویت‌های کلی ایجاد می‌شود. این امر اثر تجمعی(کلی) هر عامل بر هر یک از عوامل دیگر را که با آن‌ها در تعامل است، تعیین می-کند شکل(۱۱).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

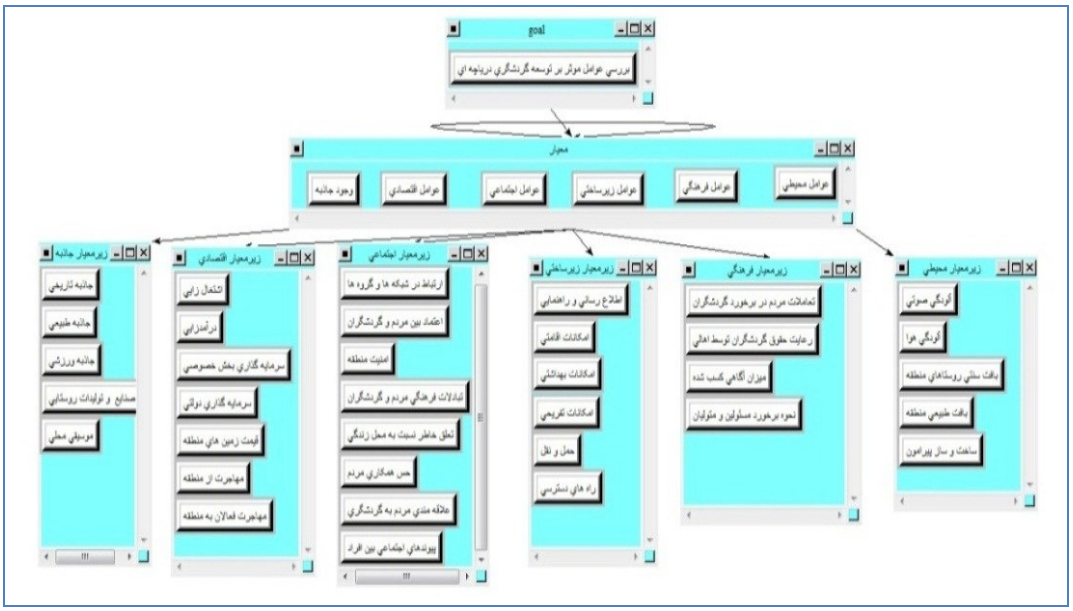

شکل(۱۱). ساختار شبکه‌ای مدل عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در ایران، منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

با توجه به بررسی منابع و ضوابط موجود عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای، معیارها و شاخص‌های در قالب شش دسته وجود جاذبه، عوامل زیرساختی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل محیطی و پذیرش فرهنگی سازماندهی شدند. در داخل هر خوشه عناصر و معیارهای مربوطه جای می‌گیرند. عناصر هر خوشه ضمن آن‌که در داخل خود به هم مرتبط می‌باشند، برخی از آن‌ها با عناصر سایر خوشه‌ها نیز وابسته‌اند. شکل(۱۱) ساختار شبکه‌ای مدل را نشان می‌دهد. در این مرحله معیارهای کنترلی و خوشه‌ها با هم مقایسه می‌شوند. با توجه به ترجیحات تصمیم‌ساز وزن خوشه‌ها به دست می‌آید. برای محاسبه وزن خوشه‌ها روش‌های مختلفی وجود دارد که به وسیله ساعتی و یا سایر افراد ارائه شده است. در این‌جا برای محاسبه وزن نسبی از بردار ویژه ماتریس مقایسه زوجی استفاده شده است. برای این منظور بردار ویژه محاسبه شده و سپس نرمال می‌شود، نتیجه بردار وزن نسبی ماتریس است. برای حصول از سازگاری مقایسه‌های انجام شده ضریب سازگاری(CR) محاسبه شده است و بر اساس شاخص‌های ساعتی متناسب با تعداد سطرهای ماتریس وزن‌ها این اطمینان حاصل شد که ماتریس‌ها سازگار هستند. جدول(۹) مقایسه‌ها و وزن نسبی خوشه‌ها را نشان می-دهد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

جدول (۹). بررسی سهم نسبی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در ایران

معیارها	عوامل اجتماعی	عوامل اقتصادی	عوامل زیرساختی	پذیرش فرهنگی	عوامل محیطی	وجود جاذبه	وزن نرمال
عوامل اجتماعی	۱	۱/۳	۱/۷	۱	۱/۴	۱/۷	۰/۰۹۵
عوامل اقتصادی		۱	۱/۳	۲	۱	۱/۲	۰/۱۷۱
عوامل زیرساختی			۱	۳	۱/۳	۱	۰/۲۳۴
پذیرش فرهنگی				۱	۱/۷	۱/۵	۰/۰۶۳
عوامل محیطی					۱	۱/۲	۰/۱۹۱
وجود جاذبه						۱	۰/۲۴۶
ضریب سازگاری		CR=۰/۰۷				جمع	۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

نتایج حاصل از مقایسه زوجی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای با استفاده از روش‌های AHP فازی و ANP از نظر کارشناسان گردشگری نشان داد که، معیار وجود جاذبه‌ها به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۴۷ در مدل AHP فازی و ۰/۲۴۶ در مدل ANP و معیار عوامل زیرساختی با وزن ۰/۲۲۹ در مدل AHP فازی و ۰/۲۳۴ در مدل ANP دارای بیشترین تأثیر و معیار پذیرش فرهنگی به ترتیب با وزن‌های ۰/۰۲۹ در مدل AHP فازی و ۰/۰۶۳ در مدل ANP و عوامل اجتماعی به ترتیب با وزن‌های ۰/۱۱۵ در مدل AHP فازی و ۰/۰۹۵ در مدل ANP دارای کمترین تاثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند.

مقایسه زیرمعیارها با توجه به روابط درونی با معیارهای تحقیق

نتایج حاصل از مقایسه ۳۵ زیرمعیار مورد بررسی در تحقیق با توجه به روابط درونی با معیارهای مورد مطالعه نشان داد که از نظر اساتید و کارشناسان گردشگری، زیرمعیار جاذبه طبیعی با وزن نرمال ۰/۱۲۵ بیشترین تاثیر و زیرمعیارهای قیمت زمین‌های منطقه و نحوه برخورد مسئولین و متولیان گردشگری به ترتیب با وزن-های نرمال ۰/۰۰۴ و ۰/۰۰۸ کمترین تاثیر را بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای دارا می‌باشند جدول(۱۰).

جدول (۱۰). بررسی سهم نسبی هر یک از زیرمعیارها با توجه به روابط درونی با معیارهای تحقیق با استفاده از مدل ANP

زیرمعیار	وزن نرمال	زیرمعیار	وزن نرمال
آلودگی صوتی	۰/۰۴۵	سرمایه‌گذاری دولتی	۰/۰۱۵
آلودگی هوا	۰/۰۸۷	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰/۰۳۹
بافت طبیعی منطقه	۰/۰۳۱	اشتغال زایی	۰/۰۴۱
میزان ساخت و ساز پیرامون	۰/۰۱۶	درآمدزایی	۰/۰۳۰
بافت سنتی روستاهای منطقه	۰/۰۱۲	مهاجرت فعالان اقتصادی به منطقه	۰/۰۲۸
تبادلات فرهنگی مردم و گردشگران	۰/۰۱۲	قیمت زمین‌های منطقه	۰/۰۰۴
امنیت منطقه	۰/۰۱۱	مهاجرت فعالان اقتصادی از منطقه	۰/۰۱۴
پیوندهای اجتماعی بین افراد	۰/۰۱۲	امکانات اقامتی	۰/۰۱۶
اعتماد بین مردم و گردشگران	۰/۰۱۲	امکانات تفریحی منطقه	۰/۰۸۸
ارتباط در شبکه‌ها و گروه‌ها	۰/۰۱۲	حمل و نقل	۰/۰۳۶
حس همکاری مردم	۰/۰۱۲	راه‌های دسترسی	۰/۰۳۹
علاقه‌مندی مردم به گردشگری	۰/۰۱۲	اطلاع رسانی و راهنمایی	۰/۰۴۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

تعلق خاطر نسبت به محل زندگی	۰/۰۱۲	امکانات بهداشتی	۰/۰۱۵
جاذبه طبیعی	۰/۱۲۵	نحوه برخورد مسئولین و متولیان گردشگری	۰/۰۰۸
جاذبه تاریخی	۰/۰۱۲	میزان آگاهی کسب شده	۰/۰۳۱
موسیقی‌های محلی	۰/۰۱۳	تعاملات مردم در برخورد با گردشگران	۰/۰۱۴
صنایع و تولیدات روستایی	۰/۰۴۲	رعایت حقوق گردشگران توسط اهالی	۰/۰۱۰
جاذبه ورزشی	۰/۰۵۴	جمع	۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶.

رتبه‌بندی روستاهای پیرامون دریاچه‌ها بر اساس عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای

به منظور تعیین عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در روستاهای نمونه از تکنیک تحلیل رابطه‌ای خاکستری و مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده شد. در این قسمت به منظور رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه، از تحلیل رابطه‌ی خاکستری استفاده شده است؛ بر این اساس، بعد از ایجاد رابطه‌ی خاکستری، ارزش‌های عملکردی بین صفر و یک درجه‌بندی شدند. در مرحلهٔ بعد، ضریب رابطه‌ی خاکستری محاسبه شد. در نهایت پس از تعیین ضریب خاکستری، رتبه‌ی خاکستری محاسبه شد. نتایج نهایی حاصل از رتبه‌بندی خاکستری در (جدول ۱۱) ارائه شده است. نتایج تحلیل رابطه خاکستری نشان داد که عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در روستاهای دوبنه، دشت ارژن، مهارلو کهنه و مهارلو نو به ترتیب با وزن‌های نهایی ۰/۸۶۱، ۰/۸۴۸، ۰/۶۲۳ و ۰/۵۲۲ بالاتر از حد ایده آل مثبت و در سایر روستاها پایین‌تر از حد ایده‌آل می‌باشد.

جدول(۱۱). رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه بر اساس عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای

نام روستا	وزن	رتبه	نام روستا	وزن	رتبه	نام روستا	وزن	رتبه
دشت ارژن	۰/۸۴۸	۲	زوالی	۰/۳۴۷	۸	کوره	۰/۳۲۶	۱۲
امیرآباد کافتر	۰/۴۱۹	۵	ملا اره	۰/۳۳۲	۱۰	لاغران	۰/۳۵۱	۷
مهالو کهنه	۰/۶۲۳	۳	پریشان	۰/۳۸۴	۵	هرم	۰/۳۶۴	۶
مهارلو نو	۰/۵۲۲	۴	شهرنجان	۰/۳۳۱	۱۱	قشم قاوی	۰/۳۰۷	۱۸
دوبنه	۰/۸۶۱	۱	کاریان	۰/۳۲۰	۱۴	سرخ آباد	۰/۳۱۹	۱۵
قندیلک	۰/۳۳۵	۹	هیرم	۰/۳۳۱	۱۱	کناره	۰/۳۲۰	۱۴
عرب فامور	۰/۳۰۹	۱۷	خورده اره	۰/۳۲۳	۱۳	تلمبه کاظمی	۰/۳۱۵	۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

تحلیل فضایی رتبه نهایی روستاها بر اساس عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در شکل(۱۲) به ترسیم درآمده است. مشخص است که روستاهای دوبنه، دشت ارژن، مهارلو کهنه و مهارلونو بیشترین عملکرد را در رابطه با عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای دارا می‌باشند. روستای امیرآباد کافتر دارای عملکرد متوسط و سایر روستاها از عملکرد ضعیفی در رابطه با عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای برخوردار می‌باشند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

شکل(۱۲). توزیع فضایی روستاهای پیرامون دریاچه‌ها براساس عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

توسعه گردشگری طبیعی در مناطق روستایی می‌تواند زمینه ساماندهی توسعه فیزیکی روستاها و نظم‌دهی به کلیه فعالیت‌هایی که در سطح روستاها صورت می‌پذیرد را فراهم نماید و در قالب این نظم‌دهی نهایتاً بهسازی روستا، کاهش شدت مهاجرت، پدید آمدن مراکز روستایی بزرگتر جهت استقرار صنایع و شبکه‌ی خدمات، انتظام بخشی به زراعت، دامداری و تقویت اشتغال غیرکشاورزی در محیط روستا مورد توجه می‌باشند. در این راستا هدف تحقیق حاضر، بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در استان فارس می‌باشد. لذا برای دستیابی به هدف پژوهش، اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط اساتید و کارشناسان در خصوص عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در ابعاد مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از مدل AHP فازی نشان داد که از نظر کارشناسان در بعد وجود جاذبه، شاخص‌های وجود جاذبه‌های طبیعی منطقه(آب و هوا، موقعیت جغرافیایی، تماشای پرندگان، صید ماهی، شکار پرندگان و حیوانات) و جاذبه‌های ورزشی منطقه(قایقرانی، شنا، اسکی روی آب، برگزاری مسابقات)، در بعد عوامل زیرساختی شاخص‌های امکانات تفریحی منطقه و اطلاع‌رسانی و راهنمایی(صدا سیما، پوستر، خدمات الکترونیکی)، در بعد پذیرش فرهنگی شاخص میزان آگاهی کسب شده، در بعد عوامل اقتصادی شاخص‌های اشتغال‌زایی، درآمدزایی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، در بعد عوامل اجتماعی شاخص‌های میزان امنیت منطقه و تعلق خاطر نسبت به محل و در بعد عوامل محیطی شاخص‌های میزان آلودگی هوا و آلودگی صوتی دارای بیشترین تاثیر در توسعه گردشگری دریاچه‌ای می‌باشند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

نتایج حاصل از مدل AHP فازی و مدل ساختار شبکه ANP بیانگر این است که از نظر کارشناسان معیارهای وجود جاذبه و عوامل زیرساختی بیشترین تاثیر را بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای دارا می‌باشند. همچنین نتایج حاصل از روابط درونی زیرمعیارها با معیارهای مورد بررسی در تحقیق نشان داد که زیرمعیارهای جاذبه طبیعی، امکانات تفریحی منطقه و آلودگی هوا بیشترین تاثیر را بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای دارند. نتایج پژوهش با نتایج پژوهش‌های نوبخت و همکاران (۱۳۹۳) و نجارزاده و نعمت‌الهی (۱۳۹۵) در زمینه وجود جاذبه‌ها و سرگرمی‌ها و امکانات زیرساختی به عنوان مهمترین عوامل موثر در توسعه گردشگری همسو می‌باشد. اما نتایج پژوهش حاضر که وجود جاذبه و عوامل زیرساختی را مهمترین عوامل در توسعه گردشگری دریاچه‌ای عنوان کرده با نتایج تحقیق غفوری و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی ندارد.

نتایج حاصل از تحلیل رابطه شبکه خاکستری (GRA) در رابطه با عوامل موثر بر توسعه گردشگری دریاچه‌ای در روستاهای پیرامون دریاچه‌ها موید آن است که از میان ۲۱ روستای مورد مطالعه پیرامون دریاچه‌ها، روستاهای دوبنه و دشت ارژن با وزن‌های ۰/۸۶۱ و ۰/۸۴۸از بالاترین پتانسیل لازم برای توسعه گردشگری دریاچه‌ای برخوردار می‌باشند.

در این راستا با توجه به یافته‌های پژوهش جهت تسهیل و توسعه گردشگری دریاچه‌ای در مناطق مورد مطالعه راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

- توسعه امکانات بهداشتی، استراحتگاهی، تفریحی، ورزشی و ... در منطقه.
- استفاده از مشارکت بخش خصوصی در احداث تاسیسات و زیرساخت‌های گردشگری منطقه.
- تشویق مردم منطقه به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات گردشگری جهت ایجاد اشتغال.
- توسعه زیرساخت‌ها و تاسیسات گردشگری مورد نیاز در منطقه (هتل، مجتمع‌های اقامتی و ...).

منابع

احد نژاد، محسن، صادقی، ابراهیم، ابراهیم‌زاده، مانیا و فیضی، سمیه. ۱۳۹۱. **ارزیابی نقش دریاچه شورابیل در توسعه گردشگری شهری اردبیل با استفاده از مدل SWOT**، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین.

آری، احمدعلی و باقری، ندا. ۱۳۹۱. **بررسی قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی از نگاه جامعه میزبان و گردشگران (مطالعه موردی: دهستان لفور، شهرستان سوادکوه)**، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین. همدان.

ای فنل، دیوید (۱۳۸۸). **مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی**، ترجمه جعفر اولای قادیکلایی: بابلسر، انتشارات دانشگاه مازندران، چاپ دوم. ص ۳۹۲.

بمانیان، محمدرضا و محمودی نژاد، هادی. ۱۳۸۸. **مبانی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری روستایی**. انتشارات هله و طحان. چاپ اول.

پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. ۱۳۹۰. **گردشگری (ماهیت و مفاهیم)**. تهران. انتشارات سمت. چاپ

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

ششم.

پاشازاده، اصغر و خداکرمی، زهرا. ۱۳۹۱. **راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه شورابیل اردبیل**، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد.

تقوایی، مسعود. تقی‌زاده، محمدمهدی، کیومرثی، حسین. ۱۳۹۰. **مکان‌یابی دهکده‌های گردشگری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل SWOT (نمونه موردی: ساحل دریاچه کافتر)**، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۲ (۲): ۱۲۰- ۹۹.

تقوایی، مسعود، پیرمرادیان، زهرا، صفرآبادی، اعظم. ۱۳۹۱. **امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال و بختیاری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر**، فصلنامه فضای جغرافیایی، ۱۲ (۴۰): ۱۶۹- ۱۵۰.

جوادی، محمدجواد (۱۳۷۷). **نگرشی برتالاب‌های استان فارس**. فارس. سازمان حفاظت محیط زیست استان فارس.

جوانی، خدیجه و عنابستانی، علی، اکبر. ۱۳۹۴، **تحلیل مقایسه‌ای روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره AHP و ANP در مکان‌یابی فضاهای سبز روستایی، مطالعه موردی: روستای چنار شهرستان کلات**، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۹ (۴): ۳۱-۱.

حافظ‌نیا، محمدرضا و رمضانی‌دارابی، عیسی. ۱۳۸۲. **بررسی تطبیقی بازتابهای فضایی سیاست‌های گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی (مطالعه موردی: بابلسر)**، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۷۱: ۵۹ – ۴۷.

حکاکی، سید مسعود، سعیدا اردکانی، سعید، رضایی، انسیه، اکرم، صدقی و کنجکاومنفرد، امیررضا. ۱۳۹۴، **تعیین کارائی و الویت‌بندی هتل‌ها با روش تحلیل پوششی داده‌ها**، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۲: ۱۵۵- ۱۴۵.

زبردست، اسفندیار. ۱۳۸۹. **کاربرد فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای**، نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، ۴۱: ۹۰- ۷۹.

شاطریان، محسن، غلامی، یونس و میرمحمدی، محمد. ۱۳۹۶. **ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار شهری مطالعه موردی: شهر کاشان**. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۱۷ (۴۶): ۲۱۴- ۱۹۵.

شاکری، عباس و سلیمی، فریدون. (۱۳۸۵)، **عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد چابهار و اولویت‌بندی آنها با استفاده از تکنیک ریاضی AHP**، پژوهشنامه اقتصادی، ۶ (۲۰): ۱۳۰- ۹۵.

عطایی، محمد. ۱۳۸۹. **تصمیم‌گیری چند معیاره فازی**، شاهرود، انتشارات دانشگاه صنعتی شاهرود، چاپ اول.

غفوری، فرزاد، هنرور، افشار و نعمت‌پور، رفیعه (۱۳۹۲)، **عوامل موثر در توسعه گردشگری ورزش‌های آبی در شهرهای ساحلی مازندران**، دوفصلنامه مدیریت و توسعه ورزش، ۲: ۳۰- ۱۹.

فاضل‌نیا، غریب و نعیم‌آبادی، نازنین. ۱۳۸۹. **مطالعه ظرفیت‌ها، موانع و محدودیت‌های توسعه گردشگری دریاچه‌ای در استان فارس**. اولین همایش بین المللی مدیریت گردشگری و توسعه پایدار. دانشگاه آزاد مرودشت. فارس.

فاضل‌نیا، غریب، جلیلی جهرمی، الهام و عالی، علی. ۱۳۹۲. **ارزیابی و بررسی تأثیر میزان موفقیت تالاب‌های استان فارس در توسعه اکوتوریسم منطقه با استفاده از مدل تاپسیس**، اولین همایش ملی حفاظت از تالاب‌ها

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]

[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

و اکوسیستم‌های آبی.

فاضل‌نیا، غریب، هدایتی، صلاح. ۱۳۸۹. **راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه‌ی زریوار**. مجله جغرافیا و توسعه. ۱۹: ۱۷۰- ۱۴۵.

قاسمی، یونس و حاتمی‌نژاد، حسین. ۱۳۹۱. **بررسی اثرات اکوتوریسم دریاچه ارومیه در توسعه پایدار اقتصادی جامعه میزبان مطالعه موردی: شهر ارومیه**، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین.

محمدی ده‌چشمه، پژمان (۱۳۹۶)، **تحلیل راهبردی تنگناها و فرصت‌های توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر شهرکرد)**، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۷ (۴۷): ۳۷- ۱۹.

معصومی جشنی، مهدی، «شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری دریاچه‌ای و بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی و کالبدی- فیزیکی آن‌ها بر مناطق روستایی همجوار (مطالعه موردی: استان فارس)»، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل.

ملکی، لطف الله، ایمانی، بهرام و حیدروند، مسعود. ۱۳۹۱. **ارزیابی توان‌های اکولوژیکی به‌منظور پهنه‌بندی اکوتوریسم با استفاده از GIS (مطالعه موردی: استان گیلان)**، چهارمین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، تالار اندیشمندان علوم انسانی.

مولائی هشجین، نصرالله و رجبی کلوانی، جمشید. ۱۳۹۰. **شناخت توان‌های محیطی گردشگری شهرستان شفقت جهت توسعه اکوتوریسم**، فصلنامه جغرافیای طبیعی، ۴ (۱۴): ۱۲- ۱.

نجارزاده، محمد و نعمت‌الهی، مجید. ۱۳۹۵. **بررسی عوامل موثر برتوسعه گردشگری روستایی در راستای پایداری و توسعه جوامع محلی در مناطق نمونه گردشگری**، فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران، ۱۴ (۴۹): ۲۴۸- ۲۲۵.

نوبخت، فرزاد، اتقیاء، ناهید، امیری، مجتبی، قره‌خانی، حسن و اشرفی، نگار. ۱۳۹۳. **بررسی عوامل موثر در توسعه گردشگری ورزشی استان اردبیل و ارائه راهکارهای اجرائی**، فصلنامه علوم ورزش، ۶ (۱۳): ۱۲۳- ۱۰۳.

ولی‌الهی، جلال و مقصودی‌مهربانی، کریم. ۱۳۸۹. **نگاهی به وضعیت اکوتوریسم و ظرفیت زیست محیطی حوزه دریاچه‌ی لار**، چهارمین همایش و نمایشگاه تخصصی مهندسی محیط زیست، تهران.

Alaeddinoglu, F and Seluck Can, A. 2011. **Identification and Classification of nature-based tourism resources: Western Lake Van basin, Turkey**. Procedia Social and Behavioral Sciences. (19): 198- 207.

Balezentis, T, Krisciukaitiene, I, Balezentis, A & Garland R. 2012. **Rural tourism development in Lithuania (2003–2010), A quantitative analysis**, Tourism Management Perspectives 2(3): 1- 6.

Chaiyakot, P & Visuthismajarn, P. 2012. **A Pattern of Rural Tourism In The Songkhla Lake Basin, Thailand. International**. Journal of Management and Information. Systems. 16(2): 173- 176.

Gthinji Mwanji. W. 2006. **an evaluation of the use of eco labeling Within the Eco Tourism Sector**, University of East Anglia.

Hall, M,. and Harkonen, T. 2006. **Lake Tourism An Integrated Approach to Lacustrine Tourism Systems, Channel View Publications**, Clevedon, Buffalo, Toronto. http: //www. Channel view publications. Com.

Lin, M., Xiao, X., Xu, Y and Xie, H. 2013. **The impact of water quality changes on**

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]
[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]

tourism capacity at Golden Lake, China, Journal of Food, Agriculture & Environment.11(2): 1069-1072.

Liu, Z; Dong, X; Liu, Z & Liu, Q 2013**, A Simple Analysis on Wetland Ecotourism Sustainable Development: Case Study for Jinyin Lake**, Advanced Materials Research, (807): 910-914.

Opp, C. & Bild, C. 2009. **Tourism in protected areas: potential or risk? A case study from the World Heritage Area Lake Baikal**, th Symposium of the Hohe Tauern National Park for Research in Protected Areas. PP 243-244.

Saaty, L. T., 2005, **An Analytical Hierarchy and Network Processes Approach for the Measurement in Tangible Criteria and for Decision Making; Multiple Criteria Decision, Analysis**: State of The Art Surveys, Edited by Jose Figueira et al.

Saaty, T. L., 1999. **Fundamentals of the Analytic Network Process**, ISAHP, Kobe, Japan.

Su, B. 2011. **Rural tourism in China**, Tourism Management, (32): 1438- 1441.

Tikkanen, I. 2003. **Classification of Lake Tourism Activities in Finland: A Resource Approach,** International Lake Tourism Conference, Savonlinna, Finland. Conference Proceedings, Joensuun yliopisto, pp 287- 303.

Timothy, D. J., & Wall, G. 1995. **Tourist accommodation in an Asian historic city**. Journal of Tourism Studies, 6(2), 63-73.

Wood, M.E. 1998**. New Directions in the Ecotourism Industry, In: Lindberg**, K., Epler Wood, M. and Engeldrum, D. (1998**) Ecotourism: a guide for planners and managers** Volume 2. The Ecotourism Society: North Bennington, Vermont, pp 45- 61.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.63.2.4]

[DOI: 10.52547/jgs.21.63.193]